

МІСЦЕ ОСВІТИ В ПРОФЕСІЙНІЙ КАР'ЄРІ

ЛАВРИНЕНКО Л.М., К.Е.Н.,

ДУ «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ»

У статті проаналізовано поточний стан системи освіти в її співвідношенні з професійною кар'єрою людини, а також запропоновано шляхи вдосконалення сфери освіти як засіб оптимізації процесів особистого і професійного розвитку людини.

In the article current status of the system of education is analysed in her correlation with the professional career of man, and also the ways of perfection of sphere of education as facilities of optimization of processes of the personal and professional development of man are offered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У розвитку економіки країни важливу роль відіграє процес підвищення інтелектуальної та професійної складової якості населення. Це пред'являє підвищені вимоги до змісту освіти. Як відомо, освіта виконує дві найважливіші цивілізаційні функції: розвиток особистості (духовний, етичний, художній, культурний розвиток) та її соціалізація, а також економічну функцію (відтворення кваліфікованих трудових ресурсів для суспільного виробництва). Взаємозв'язок цих функцій освіти та створення відповідних ресурсних умов є необхідною передумовою суспільного прогресу у всіх його проявах.

Інтенсифікація процесу отримання знань, вимоги до якості та індивідуалізації процесу здобуття освіти різними категоріями тих, хто навчається визначають необхідність розробки і впровадження широкого комплексу освітніх програм, що дозволяють кожному охочому здобути саме ту освіту, в ті терміни і в тому місці, які є для нього найбільш прийнятними.

Будучи одним з найважливіших елементів формування інфраструктури сучасної економіки, сфера освіти разом з тим є ринком освітніх послуг. Формування «нової економіки» і забезпечення високих темпів економічного зростання вимагають випереджаючого розвитку освітньої сфери, підвищення якості кадрів та значного зростання освітнього потенціалу населення країни. Іншим аспектом проблеми, що обумовлює закономірне зростання для суспільства значущості освіти, особливо системи вищої і додаткової професійної освіти, є скорочення «життєвого циклу» знань, навиків та професій. Як наслідок цього, все більш важливими стають безперервність освіти,

регулярне поновлення індивідуальних здібностей і підвищення кваліфікації працівників.

Сьогодні освіта ототожнюється як невід'ємний для професійної кар'єри "підпроцес". Положення про тісний взаємозв'язок процесів здобуття освіти та реалізація у професійній кар'єрі дозволяє по-новому оцінити ступінь гостроти існуючих суперечностей на особовому, груповому, державному рівнях та визначити можливі шляхи їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань, пов'язаних із визначенням місця освіти в професійній кар'єрі та взаємодії з ринком праці, присвячено багато досліджень. Головна увага концентрується навколо питань організації професійної освіти, напрямів удосконалення підготовки кваліфікованих кадрів. Зокрема, В.Антонюк та О.Гришнова визначають процеси формування, оцінки та розвитку людського капіталу в системі освіти і професійної підготовки [1,2]. Т.Петрова аналізує питання щодо ролі та місця професійної освіти в економіці України [4]. О.Левченко висвітлює питання забезпечення безперервної освіти як умови підвищення конкурентоспроможності країни [6].

Разом з тим, такі актуальні питання, як місце освіти в професійному зростанні особистості та забезпечення безперервної освіти, як умови підвищення конкурентоспроможності країни потребують подальших наукових досліджень.

Формування цілей статті. Метою даної статті є аналіз системи освіти в її співвідношенні з професійною кар'єрою людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан українського суспільства визначається соціально-економічними змінами та змінами в сфері професійної діяльності, які вимагають швидкої адаптації від усіх учасників професійного становлення. Зміна пріоритетів характеризує перехід до якісно іншого типу економічного розвитку, що базується на створенні та відтворенні людського капіталу. Процесами його формування є, перш за все, освіта, кваліфікація, виробничий досвід.

Сучасний етап розвитку українського суспільства і держави принципово змінив соціокультурний простір життя людини, занурив його в "ситуацію принципової невизначеності".

В умовах широкого розповсюдження економічно орієнтованого світогляду все більш очевидним стає переосмислення процесів "здобуття освіти" та "розвитку професійної кар'єри", які реалізує людина, ступінь їх фактичного і бажаного співпадання. На рівнях

отримання власне професійної освіти майбутньому фахівцеві властива потреба в оптимальному визначенні себе, розумінні умов та чинників якнайкращого надбання свого особово-дієвого потенціалу в подальшу професійну діяльність та професійну культуру в цілому. При цьому програми початкової, середньої, вищої професійної освіти не можуть бути охарактеризовані позитивно з погляду наявності в них єдиної логіки розвитку відносин в контексті "людина – професія". Як наслідок, спостерігається дисбаланс в характеристичні особистості "майже готового" фахівця, який закінчує вуз і який влаштовується на роботу: очікування "нормальної" винагороди гідної фахівця виявляються дуже завищеними, а сприйняття власної компетентності, професіоналізму, конкурентоспроможності не підтверджуються результатами діяльності, і тому правомірно не відповідають вимогам працевлаштування.

Відсутність сформованої підготовки "фахівця в проєкті" – людини на підготовчому або освітньо-профорієнтаційному етапі його професійної кар'єри – до "входження" в світ професійного є загальновизнаним фактом.

Професійне становлення молодого фахівця – складний процес входження людини в професійне середовище, який характеризується поєднанням якостей особистості та здібностей індивіду. Молодий фахівець повинен володіти не тільки набором компетенцій, а й знаннями про себе як суб'єкта професійної діяльності.

Початок розгляду професійної кар'єри як необмеженого трудовим стажем людини, позначається на початку та й після професійний періоди життєдіяльності процесу знаходження, – виразу – прояви людиною себе в професії [5, С.258-266] дозволяє представити окремі пропозиції за більшим погодженням інституту освіти ринку праці.

Етап здобуття базової загальної і початкової професійної освіти – підготовчий етап кар'єри в професії – є, по суті, інструментом "введення" людини в простір професійного світу, презентація майбутнім фахівцям представлення про професії, їх ціннісно-нормативний простір та соціально значуще місце. Кар'єрні компетенції не зводяться до набору знань та умінь, вони вимагають ефективного застосування в професійно-трудої діяльності. Набір знань та умінь є індивідуальним та вдосконалюється в більшій мірі самостійно в процесі виконання людиною різної роботи, в процесі соціальної взаємодії з іншими людьми.

Формалізований етап професійної кар'єри – який фіксується як "трудоий стаж" – характеризується "вирівнюванням" взаємних позицій людини і професії. Людина націлена на формування (розвиток) себе як кваліфікованого фахівця, праця якого оцінюється відповідним розміром винагороди; в рамках професії надаються умови для здійснення ним трудової діяльності, підвищується потенціал розвитку сфери діяльності (підвищення її престижу в суспільстві, впровадження нових технологій, інновації та ін.), забезпечується відтворення (у соціумі, в культурі, на даному етапі розвитку) професійних цінностей.

Молодий фахівець, що приступив до професійної діяльності, має в своєму розпорядженні знання про предмет професійної діяльності, які базуються на засвоєному раніше розумінні нормативної і ціннісної сфер даної професії; також в його розпорядженні – вироблені уміння і навички здійснення діяльності у відповідності штатному розкладу. Надалі його освіта – як фахівця, що вже діє, – може бути доповнена програмами додаткової професійної освіти, професійної перепідготовки. Мета їх освоєння – підвищення конкурентоспроможності фахівця в умовах динамічних змін і трансформацій як в даній професійній сфері, так і в соціокультурному просторі в цілому.

Поширене уявлення про успішну в професійній кар'єрі людину характеризується високим рівнем його особистої самоєфективності, самореалізацією в діяльності, поступовим просуванням на вищі професійні рівні та вищі у посадовій ієрархії посади. Представлена ідеальна модель не дозволяє охопити все різноманіття кар'єрних ситуацій (вимушеної зміни місця роботи, втрати можливості конструктивного спілкування з керівництвом, роботи з тривалим терміном на одній посаді та ін.) і тому не може забезпечити людину достатніми підставами та показниками успішності саме його професійної кар'єри.

Кар'єрна самореалізація напряму залежить не тільки від компетенції самої людини, але і від компетенції, які є у роботодавця; – чим більше компетенції сторін збігаються, тим вище ймовірність подальшого кар'єрного зростання.

Центральне місце у розумінні професійної кар'єри починає займати прагнення людини до розширення забезпеченого (насамперед – економічно) простору своїх можливостей – прагнення досягнення бажаного (мети). Для того, щоб задовольнити потреби

сучасного ринку праці та бути конкурентоспроможними, в особистості повинні бути розвинені знання та практичні навички, які дозволять у майбутньому грамотно планувати свою кар'єру й ефективно реалізовувати свої плани.

Сфера професійної діяльності займає більшу частину життя людини, в якій вона задовольняє свої потреби та реалізує свої життєві плани. Важливим етапом у професійній сфері є здатність людини взяти на себе відповідальність за свій професійний розвиток та вміння керувати собою в процесі кар'єрного зростання, адекватно оцінювати свої базові компетенції.

Комунікативна компетентність є необхідною умовою успішної реалізації професіонала. Це ключовий фактор професійного успіху, вона є надпрофесійною якістю, яка сьогодні затребувана на ринку праці, оскільки забезпечує спілкування з партнерами на якісно іншому цивілізованому рівні, що в свою чергу відзначається на ефективності вдосконалення результатів праці.

Сучасна соціально-економічна ситуація вимагає від особистості не тільки бути носієм набутого індивідуального досвіду на шляху свого кар'єрного зростання, але й швидко орієнтуватися в умовах, що змінюються, самостійно розвиватися в процесі міжособистісної взаємодії.

З початком неформалізованого етапу професійної кар'єри – з моменту виходу людини на пенсію – принципово змінюється спосіб життя людини внаслідок повного "занурення" його в непрофесійне, зовні "незатребуване" для його професійного потенціалу та досвіду середовище. Даний етап в житті людини є потенційно кризовим, обумовлений появою нової ситуації "незатребуваності" висококваліфікованого у минулому фахівця з боку професії, соціуму, культури.

Оволодіння людиною моделями збереження конкурентоспроможності напрацьованого потенціалу в нових умовах, вироблення шляхів і способів інтеграції професійної сфери з іншими сферами життя може (і повинно) відбуватися планомірно на попередньому етапі його професійної кар'єри – з випередженням придбання знань й умінь ситуації їх актуалізації [3, С. 171]. Як результат – успішне "входження" колишнього фахівця в нову життєву ситуацію за допомогою його самореалізації в самостійно організованій діяльності (консультативної, науково-дослідницької, творчої і т.п.).

Висновки. Освітня галузь має динамічно реагувати на зміни на ринку праці, адаптуючись до нових потреб суспільства, де все більше зростає місце особистого фактора, і водночас активно впливає на його стан, забезпечуючи економіку кваліфікованими кадрами, здатними ефективно використовувати свої знання відповідно до існуючого рівня технологій, визначаючи тим самим і самі потреби. Освіта, з одного боку, впливає на ринок праці, з іншого – значною мірою залежить від нього.

Для того, щоб економіка України була конкурентоспроможною, все працююче населення слід постійно вчити та перенавчати, адже виробничі технології змінюються й оновлюються дуже швидко, і тому лише принцип безперервної освіти – освіти протягом усього життя – дасть змогу успішно вирішувати цю проблему. Для реалізації принципів безперервності, випереджаючого характеру та власної професійної освіти необхідне їх послідовне проведення впродовж всіх етапів професійної кар'єри людини.

Дослідження виконано при підтримці НАН України в рамках НДР Розвиток соціально-трудової сфери: пріоритети, детермінанти і вектори модернізації»

Література.

1. Антонюк В.П. Человеческий капитал предприятия и стратегия его развития / В.П.Антонюк, И.Н.Лашенко, Ю.Б.Скаженник // Економіка промисловості. – 2004. – № 4 (26). – С. 175-181.
2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: моногр./ О.А.Грішнова. – К.: Т-во «Знання», КОО. 2001. – 254 с.
3. Деркач А.А. Методолого-прикладные основы акмеологических исследований / А.А. Деркач. – М., 1999.
4. Петрова Т. Проблемы и основные направления развития системы профессионального обучения / Т.Петрова // Менедж. по персоналу. – 2007. – № 8. – С. 14-19.
5. Чернышев Я.А. Понятие "профессиональная карьера": сущностно-содержательная характеристика / Я.А.Чернышев // Мир психологии. – 2007. – № 4. – С. 257 – 267.
6. Левченко О. Сучасна безперервна професійна освіта та підготовка кадрів в Україні: основні проблеми на напрямки трансформації в контексті міжнародного досвіду / О.Левченко // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 1. – С. 30-35.